

مطبوعات نیمه اول سال ۱۳۲۵

علیرغم تفاهم دولت با حکومت آذربایجان

شاه و ژنرال هایش

در تدارک حمله به آذربایجان اند

خرداد ۱۳۲۵ به نیمه رسیده است. ارتش سرخ ایران را ترک کرده است. دولت مرکزی و حکومت خودمختار آذربایجان سرانجام، در مذاکرات خود با دولت مرکزی به توافق دست می یابند. حتی همین توافق نشان می دهد که نه حکومت خودمختار و نه فرقه دمکرات آذربایجان ایران خیال اعلام استقلال از ایران را نداشته و حتی از پاره ای امتیازهای محلی خود صرف نظر می کنند تا در چارچوب ایران واحد به بخشی از حقوق خود دست یابند. همه چیز به نتیجه انتخابات مجلس پانزدهم واگذار شده است که دولت متعهد شده آن را آزاد برگزار کند و دست دربار و خوانین و فئودال هائی که از حمایت دربار شاهنشاهی برخوردارند و در دولت نیز هم حضور دارند و هم نفوذ جلوگیری کنند. یکی از برجسته ترین و صالح ترین شخصیت های ملی ایران "الهیار صالح" رئیس شورای انتخابات می شود. هم پیشه وری و هم قاضی محمد در آذربایجان و کردستان ایران اعلام کرده اند که اگر انتخابات آزاد در ایران برگزار شود و حقوق ملیت ها در مجلس آینده تضمین شود، حاضرند دستگاه حکومتی خود را در نهادهای انتخابی محلی حل کنند. پیشه وری به قوام السلطنه گفته است که ما از یک مجلس مشروطه دفاع می کنیم، اما به این شرط که انتخاباتی آزاد و سالم برای برپائی چنین مجلسی انجام شود. در اینصورت خواست ما تحقق یافته است و ما تابع چنین مجلسی هستیم. (مراجعه کنید به سخنرانی پیشه وری از رادیو تبریز که در شماره گذشته منتشر شده است).

اما در ارتش و دربار شاهنشاهی ساز به گونه ای دیگر ساز می شود. در حالیکه دولت از توافق و تفاهم گزارش می دهد و مقدمات یک انتخابات آزاد را فراهم می کند، شاه و اشرف، بر فعالیت های خود افزوده و با جابجائی فرماندهان نظامی و سرعت بخشیدن به تماس های خود با امریکا سرگرم توطئه حمله نظامی به آذربایجان و کردستان اند. در این دوران و این سال ها اشرف شانه به شانه برادرش محمد رضا شاه همه جا حاضر و حتی در پاره ای امور ابتکار عمل در دست اوست. بعدها خواهیم دید که همین نقش و دخالت ها باعث اعتراض دکتر مصدق نیز می شود و او بعنوان نخست وزیر خواهان خروج اشرف از ایران می شود تا بلکه دست توطئه گر او از امور کوتاه شود. نمونه ای از این فعالیت های اشرف پهلوی را در همین شماره و در جمع اخبار نیمه اول ۱۳۲۵ به نقل از "کلیات مطبوعات" می خوانید.

شماری از افسران و بویژه خلبان ها و افسران نیروی هوائی ایران با آگاهی از همین توطئه ها، با هواپیمای خود عازم آذربایجان می شوند و به ارتش فرقه دمکرات می پیوندند. (این خبر در شماره گذشته منتشر شده بود.) جمعی از همین افسران که دوران شکست و مهاجرت را طی کرده و پس از انقلاب ۵۷ به ایران بازگشتند، در جریان قتل عام زندانیان سیاسی در سال ۱۳۶۷ در جمهوری اسلامی اعدام شدند. از جمله هدایت الله حاتمی.

پیشه وری با مظفر فیروز معاون نخست وزیر در تبریز تفاهم نامه ای را امضا می کند که بموجب آن انجمن های ایالتی و ولایتی مطابق قانون اساسی پذیرفته شده و انتخابات آنها برگزار شود و اختیارات محلی به آن ها واگذار شود. فرقه دمکرات آذربایجان مطمئن است که در انتخابات محلی مردم به نمایندگان آن رای خواهند داد و این انجمن ها عملاً همان نقشی را در آذربایجان برعهده خواهند گرفت که تاکنون سازمان های حزبی و حکومتی فرقه دمکرات آذربایجان داشته اند. بنابراین، نام برای او مهم نیست، بلکه محتوای نام ها و نهادها و حقوق مردم آذربایجان مهم است. او حتی از صدر دولتی حکومت خودمختار محلی استعفا

می دهد. البته این استعفا منوط به اعلام شرایط انتخابات مجلس پانزدهم است. دولت تصویب نامه ای را اعلام می کند که بموجب آن تمام شهرداران و بخشداران و استانداران و فرمانداران نیز در صورتی که بخواهند کاندیدای انتخابات انجمن های ایالتی و ولایتی شوند (مصوبه ای کامل تر و وسیع تر از شوراها در جمهوری اسلامی) باید از سمت های خود استعفا بدهند. قبول استعفا از سوی پیشه وری و اعلام آن با همین هدف صورت گرفته است. روند حوادث این استعفاها را منتفی می کند. دخالت دربار و دسیسه بازی های دولت به گونه ای پیش می رود که رهبران حکومت خود مختار آذربایجان و کردستان برای اعلام و رسمیت دادن استعفای خود دچار تردید و دو دلی می شوند. استاندار آذربایجان "سلام الله جاوید" است که او نیز می خواهد استعفا دهد و به همین دلیل انتخاب استاندار جدید برای آذربایجان به بعد از انتخابات انجمن های ایالتی و ولایتی موکول می شود.

مردم هم در تبریز و هم از تهران از خونریزی و جنگ پرهیز دارند و به همین دلیل در تبریز از توافقی که بدست آمده استقبال کرده و جشن و پایکوبی برپا می کنند. در تهران نیز در مراسم استقبال از مظفر فیروز که از سفر تبریز بازگشته همین استقبال صورت می گیرد. توافق هیات دولت مرکزی با حکومت خودمختار آذربایجان در چارچوب بیانیه دولت صورت گرفته که در بخش پایانی این بخش از گزارش اخبار نیمه اول سال ۱۳۲۵ می خوانید. در شماره آینده خواهید که حکومت کردستان ایران نیز از این توافق استقبال کرده و آنها نیز حاضرند در چارچوب ایران و با پرهیز از جنگ و خون ریزی به سوی یک نظام قانونی و مشروطه و پارلمانی پیش بروند. دربار قدرت طلب و توطئه گر از یکسو و قوام السلطنه جاه طلب که خود در تضاد و کشاکش با شاه و دربار است به این خواسته ملی تسلیم نمی شوند و سرانجام آن می شود که نامش ۲۱ آذر است. یعنی حمله نظامی و جنگ و کشتار در آذربایجان و کردستان.

ارتشبد فردوست در کتاب خاطرات خود می نویسد که حتی قوام السلطنه به شاه پیشنهاد کرده بود که درجات ژنرال های ارتش فرقه دمکرات آذربایجان را شاه بپذیرد تا ارتش ایران بصورت واحد در آید اما شاه با عصبانیت و خشم آن را رد می کند. (این بخش از خاطرات فردوست نیز در راه توده منتشر شده است.)
حال اخبار را پی می گیریم:

پنجشنبه ۱۶ خرداد

شب نشینی بسیار مجلل و با شکوهی در کاخ گلستان با حضور اعلیحضرت همایونی والاحضرت اشرف پهلوی و آقای نخست وزیر و آقایان وزیران و رجال و محترمین و نمایندگان سیاسی خارجی مقیم تهران و عده ای از طبقات مختلف با خانم هایشان بنفع دارالتادیب برپا گردید.
اعلیحضرت همایونی پانصد عدد پتو برای دارالتادیب اهداء فرمودند.

* آقای مصطفی العریس نماینده اتحادیه های کارگران سوریه و لبنان و آقای نقولاشاوی مدیر روزنامه صوت الشعب و همچنین رهبر حزب کمونیست سوریه و لبنان پس از چند روز اقامت در تهران و بازدید از اتحادیه های کارگران ایران برای شرکت در کمیته سندیکاهای جهانی به مسکو عزیمت نمودند.

* بمناسبت وفات رفیق کالنین رئیس شورای عالی اتحادیه جماهیر شوروی آقای آهی سفیر کبیر دولت شاهنشاهی در مسکو آقای مولوتف وزیر امور خارجه را ملاقات و مراتب تسلیت دولت ایران را بوسیله ایشان به دولت اتحاد جماهیر شوروی ابلاغ نمودند.

* سه شنبه ۲۱ خرداد

چون اختلاف موجوده بین دولت و فرقه دمکرات رفع شده بود، از طرف دولت یک هیات سیاسی تحت ریاست آقای مظفر فیروز و عضویت آقایان ابوالحسن صادقی معاون وزارت راه و موسوی زاده و یک هیات نظامی تحت ریاست تیمسار سرتیپ هدایت معاون وزارت جنگ و سرهنگ علوی آجودان وزارت جنگ به تبریز حرکت نمودند تا تشریفات لازم انجام و موافقت بین طرفین اعلام گردد. این هیات ساعت ده و نیم صبح به تبریز وارد و از طرف فرقه دمکرات و اهالی آذربایجان استقبال شایانی انجام و موافقت بین طرفین اعلام گردید.

* ساعت شش و نیم بعد از ظهر برای تشکیل انجمن فرهنگی ایران و یوگسلاوی عده ای از دانشمندان و نویسندگان و هنرمندان با حضور آقای نخست وزیر در محل کلوپ اتباع یوگسلاوی حضور به هم رساندند. در این جلسه اعضای هیات رئیسه و سایر اعضا تعیین و ساعت ۸ و ربع در میان فریادهای زنده باد مارشال تیتو و زنده باد روابط بین دو ملت آزادیخواه ایران و یوگسلاوی و با حضور آقای قوام السلطنه جلسه پایان یافت.

پنجشنبه ۲۳ خرداد

در این روز موافقت نامه در تبریز بین آقای مظفر فیروز و آقای پیشه وری در ۱۵ ماده تنظیم و امضاء گردید.

موضوع آذربایجان خاتمه یافت

روز شنبه ۲۵ خرداد، ساعت ۱۲ و ۱۵ دقیقه میسیون اعزامی از طرف آقای نخست وزیر به تهران وارد شدند. جمعیت زیادی از کلیه طبقات مختلف در فرودگاه مهرآباد اجتماع نموده و هنگام پیاده شدن میسیون اعزامی از هواپیما غریب شادی را بلند نموده و زنده باد قوام السلطنه، زنده باد ایران، زنده باد آذربایجان و زنده باد مظفر فیروز می گفتند.

آقای مظفر فیروز پس از پیاده شدن از هواپیما در جلو حضار نطقی ایران و از حل اختلافات آذربایجان اظهار مسرت نموده و گفتند که حل مسئله آذربایجان ثابت کرد که ملت ایران دارای رشد سیاسی بوده و برای اصلاح امور داخلی و حل مناسبات خارجی احتیاج به قیم ندارد.

پس از آن به طرف شهر حرکت نمودند. در باغ وزارت خارجه نیز عده زیادی ورود میسیون را شادباش گفتند و آقای مظفر فیروز در عمارت وزارت خارجه نیز نطقی ایراد فرمودند. ضمناً آقای دکتر سلام الله جاوید استاندار آذربایجان نیز باتفاق آقای مظفر فیروز به تهران وارد شدند. ساعت نه و نیم امروز جلسه شورای عالی انتخابات (مجلس ۱۵) با حضور آقای نخست وزیر و آقایان ممقانی، سید هاشم وکیل، دکتر ادهم اعضای شورا و آقای الهیار صالح دبیر شورا در کاخ وزارت امور خارجه تشکیل گردید. در این جلسه آقای نخست وزیر اظهار داشتند چون مسائل آذربایجان حل شده شورا باید مقدمات کار خود را فراهم نماید تا پس از تعیین استاندار آذربایجان فرمان انتخابات صادر گردد.

۲۹ خرداد

پس از امضای موافقت نامه طبق ماده ۱۰ این موافقت نامه چون مقصود از آذربایجان استان ۳ و ۴ بوده و زنجان و ایالت خمسه خارج از آن استان و جزو استان ۱ و ۲ می باشد قرار شد دمکرات ها بزودی زنجان و خمسه را تخلیه نمایند و برای برقراری امنیت آن شهرستان ها از طرف دولت نیروی ژاندارمری و شهربانی و سرباز اعزام گردد. همچنین آقای پیشه وری از شغل خود استعفا داده و اظهار داشت که تا مدتی از قبول شغل دولتی معذور است و تنها رهبری حزب دمکرات آذربایجان را اداره خواهند کرد. دوشنبه ۲۷ خرداد هیات وزیران

در جلسه خود بموجب پیشنهاد وزارت کشور تصویب کرده بود که استان های ۳ و ۴ تبدیل به یک استان شده بنام استان آذربایجان نامیده شود.

آقایان سرتیپ هدایت و سرهنگ علوی که برای اجرای مواد ۴ و ۷ موافقت نامه که بین آقای مظفر فیروز و آقای پیشه وری منعقد شده بود در تبریز مانده بودند ساعت ۱۰ صبح وارد تهران شده و گزارش اقدامات خود را به حضور آقای نخست وزیر تقدیم نمودند.

پنجشنبه ۳۰ خرداد

از طرف آقای نخست وزیر به کلیه وزارت خانه ها بخشنامه صادر گردید که به کارمندان معناد به تریاک دستور دهند فوراً برای معالجه و ترک تریاک اقدام و دستور پزشکی را به ادارات مربوطه ارائه دهند وگرنه به خدمت آنها خاتمه داده خواهد شد.

اعلامیه زیر از طرف جناب آقای نخست وزیر منتشر گردید

در بدو تشکیل دولت فعلی که امور آذربایجان محل اعتنا و توجه مخصوص قرار گرفت و اصلاحات آن سامان جلب نظر نمود، پس از غور و مطالعه در منویات هموطنان گرامی هیات وزیران تصمیم گرفت تا حدی که قانون اساسی و سایر قوانین موضوع به قوه مجریه اجازه می دهد آمال ساکنین آن استان برآورده شده و با آغوش باز آن هموطنان عزیز را پذیرفته و به وحدت و اخوت دعوت نماید. اینست که تصویب نامه هیات دولت که در این موضوع صادر شده برای اطلاع عامه ذیلاً نشر می شود.

اختیاراتی که در قانون مصوب ربیع الثانی ۱۳۲۵ قمری بموجب اصل ۲۹ و ۹۰ و ۹۲ و ۹۳ متمم قانون اساسی برای انجمن های ایالتی و ولایتی تصویب شده در آذربایجان به طریق ذیل تصریح و تأیید می گردد:

۱- روسای کشاورزی و بازرگانی و پیشه و هنر و حمل و نقل محلی و فرهنگ و بهداری و شهربانی و داویر دادرسی و دادستانی و ناظر دارائی بوسیله انجمن های ایالتی و ولایتی انتخاب و مطابق مقررات احکام رسمی آنها از طرف دولت در تهران صادر خواهد شد.

۲- تعیین استاندار با جلب نظر انجمن ایالتی با دولت خواهد بود و نصب فرماندهان قوای نظامی و ژاندارمری از طرف دولت بعمل خواهد آمد.

۳- زبان رسمی آذربایجان مانند سایر نواحی کشور ایران فارسی می باشد و کارهای دفاتر در اداره های محلی و کارهای دوائر دادگستری به زبان های فارسی و آذربایجانی "ترکی" صورت می گیرد.

۴- هنگام تعیین عایدات مالیاتی و اعتبارات بودجه کشور دولت درباره آذربایجان ضرورت بهبود آبادی و عمران شهرها و اصلاح کارهای فرهنگی و بهداری و غیره در نظر خواهد گرفت.

۵- فعالیت سازمان های دمکراتیک در آذربایجان و اتحادیه ها و غیره مانند سایر نقاط کشور آزاد است.

۶- نسبت به اهالی و کارکنان دمکرات آذربایجان برای شرکت آنها در نهضت دمکراتیک در گذشته تضییقات بعمل نخواهد آمد.

۷- با افزایش عده نمایندگان آذربایجان به تناسب جمعیت حقیقی آن ایالت موافقت حاصل است. و در بدو تشکیل دوره **پانزدهم** تقنینه پیشنهاد لازم در این باب به مجلس تقدیم خواهد شد که پس از تصویب کسری عده برای همان دوره انتخاب شود.

نخست وزیر - قوام السلطنه

راه توده